

DETESTABILA FILOZOFIE

ALEXANDRU BUDAC

Descopăr mereu cu surprindere cât de puțini știu ce înseamnă filozofia. Nu spun că nu se citește filozofie. Ar fi un truism. Filozofia nu a fost niciodată populară. Mă refer la reacțiile oamenilor când le explic că am absolvit o facultate de profil. Nimic nu le-ar provoca o mai mare perplexitate. Indiferent că am în față un necunoscut întâlnit într-un tren ori un om de afaceri, un student de la Litere sau un administrator de bloc, că discut cu medicul de la cabinetul privat sau că sunt întrebat de CV, mă izbesc de aceeași stupoare. Nici unul nu știe de unde să mă apuce, nimănui nu-i e clar cu ce mă ocup. N-aș fi scris rândurile de mai sus dacă senzația nu mi-ar fi fost confirmată și de alți colegi. A fi absolvent de filozofie reprezintă una dintre cele mai ingrate recomandări profesionale. Tocmai de aceea, e singura carte de vizită pe care o folosesc. Măcar am liniște și, uneori, reușesc chiar să mă amuz pe seama acestor reacții, așa cum presupun că se amuză The Stig când se urcă în metroul londonez. În fond, cei din jur nu sunt ostili, ci doar buimăciți. Abia când resentimentele față de filozofie vin dinspre persoane avizate încep să mă întristez cu adevărat. Resentimentarii își au, fiecare în parte, motivele lor să terfelească maniere de gândire și forme de exprimare ce, presupun, i-au fascinat cândva. Totuși, se pot distinge în peisaj, atât la noi, dar și în Occident, câteva categorii.

Așa-zisii "filozofi profesioniști" ies poate cel mai bine în evidență. Pentru ei, filozofia veritabilă a apărut foarte târziu, cam odată cu membrii Cercului de la Viena, și consideră că gânditori precum Augustin și Spinoza, Pascal și Nietzsche au fost niște rătăciți lipsiți de rigurozitate. Filozofia este științifică sau nu este deloc. Lucrările profesioniștilor seamănă cu acele coduri verzi din *The Matrix*. Viziunea are amplitudine doar dacă se reduce la șiruri de simboluri în simboluri în simboluri, ca și cum exigența rigorii ar fi un joc pseudomatematic aplicabil doar la el însuși. Claritatea explicațiilor e invers proporțională cu sofisticarea jargonului. Aici se produce fractura între fetișizarea academică a unor abstracții și valoarea lor științifică reală. Apoi, ar mai fi aceia care, la un moment dat, au ajuns la concluzia că filozofia nu are utilitate. Unii, mai pătrunși de spiritul civic, ar vrea ca gândirea speculativă să-și dovedească funcția socială. Drept urmare, se apucă de politică și constată rapid că Platon și Aristotel au fost niște profotasciști (sau protocomuniști, depinde de orientare) pentru că n-au cerut abolirea sclaviei și voiau să posede femeile și bărbații la comun, îl denunță pe Kierkegaard drept obscurantist, iar imperativul categoric le miroase urât. Alții apreciază că filozofia e ruptă de viață, inutilă, responsabilă de ticuri mentale și nașterea unor concepte redundante. În consecință, e sănătos doar să flirtezi cu ea, și, dacă poți, s-o transformi într-o literatură ceva mai sobră. Numai că, odată convertiți la ceea ce ei consideră a fi literatură, foștii filozofi încep să le reproșeze poezilor și prozatorilor că nu reușesc să fie suficient de filozofici. Mă tem că în ultima categorie se pregătește să intre și Sorin Lavric.

Zece eseuri veninoase scrise de un resentimentar inteligent. Așa așa caracteriza cartea lui Lavric, pe care n-am putut să o las din mână. Un scriitor de forță, un stilist meticulos și un eseist provocator, idiosincronic, el m-a surprins prin radicalismul convingerilor, dar și prin atitudinile paradoxale. A trebuit să revin asupra textelor, să le confrunt, așa încât să-mi formez o imagine clară, căci verdictele autorului mi s-au părut umorale, fără excepție. Am admirat supletea ideilor, distincția exprimării, însă

am dezaprobat adesea nu atât opiniile, căci oricine are dreptul la propriile opinii, ci inflexibilitatea lor malițioasă, intolerantă, și lipsa (auto)ironiei.

Întrucât Sorin Lavric revine stăruitor asupra gândirii abstracte și femeilor – suntem anunțați din nota introductivă că întreaga coerență a scrierilor "provine din trăiri obsesive" –, nu voi prezenta fiecare eseu separat, ci voi urmări felul cum cele două teme se dezvoltă și, uneori, se întrepătrund, de la începutul la sfârșitul cărții.

Volumul se deschide cu câteva pagini de unde aflăm că a te ocupa de filozofie presupune un act de credință, și nu un pact cu o finalitate strict logică, instructivă. Ca să parcurgi un text filozofic până la capăt trebuie să crezi în autoritatea textului respectiv, așa cum un credincios nu pune la îndoială autoritatea scrierilor sacre. Altfel spus, exercițiul filozofic cere devoțiune, ritual și îndârjire fanatică. Fără o evlavie menită să-i întrețină pasiunea pentru lectură, din cărțile respective neofitul nu va culege decât "monotonia doctă a unor aberații specioase". Principala meteahnă a filozofilor ar fi că, deși gândirea umană presupune unitatea a trei elemente – intuiție, sentiment, teorie, echivalente imediat cu "fantasmă, trăirea ei, conceptul ei" –, aceștia îl rețin cu încăpățănare doar pe cel din urmă. În opinia lui Sorin Lavric, filozofii ignoră suveran rolul activ al fantasmei în desăvârșirea actului de credință față de abstracțiune, și de aceea îi acuză de duplicitate: mimează profunzimea când, în realitate, se ascund îndărătul jargonului lor incapabil să transmită vreun strop de emoție. Un "defect de perspectivă" ca o lege fizică implacabilă îi ține pe filozofi captivi într-un "unghi mort", așa încât ei nu mai văd nimic dincolo de propriile lor sisteme argumentative. Deoarece filozofia oferă false iluzii contagioase (iluzia profunzimii, iluzii semantice, iluzia adevărului, iluzia raționalității și așa mai departe), este nevoie de o luciditate "ce te silește să vezi lumea cu ochi răi". Acolo unde Marin Tarangul găsea bunătate, Lavric face elogiu mizantropiei – "a privi lumea cu ochi răi devine o datorie de onoare" – și, trebuie să recunosc, nu se dezmente pe nici o pagină.

Dacă trec peste faptul că împărțirea la trei făcută de eseist facultăților minții umane este cât se poate de filozofică și de abstractă sau peste accepțiunea dată fantasmei, extrem de îndatorată comentariilor lui Culiănu la tratatele de magie erotică ale lui Giordano Bruno, nu la fel de ușor pot să trec peste anihilarea vitriolantă a conceptelor. Sorin Lavric are dreptate dacă susține, pe un ton cu inflexiuni nietzscheene, că practica filozofică de astăzi presupune adesea "un *mal praxis* de o respingătoare anacronie" când ruminează pretentios și autist în aceleași zone intensionale și extensionale, dar dacă, de pildă, respinge vehement o formulare uzată precum "condiții de posibilitate a unui lucru" doar pentru a o înlocui cu "teren premorbid", eu nu văd nici o revoluție. Tot așa, în altă parte, prin afirmația că simțul gustativ nu e sintetic, ci analitic, el nu face decât să deturneze subtil niște clasice aserțiuni kantiene privitoare la judecări în scop personal. Fără îndoială, mișcarea e de efect, însă nu-l anihilează pe Kant. Dimpotrivă, îi reconfirmă statutul, or Lavric pretinde că, spre deosebire de filozofii plicticoși, incapabili să comunice emoții, el acordă mai multă atenție reacțiilor cititorului – mă îndoiesc că ele se pot anticipa –, și astfel nu cade victimă unghiului mort.

Nici literatura nu scapă neșifonată, căci are termen de valabilitate limitat. "*Nu există opere clasice*. Uzura timpului nu iartă, asta

însemnând că schimbarea spiritului unei epoci face ca textele care-i aparțin să-și piardă potențialul de incitare fantasmatică. Ele devin inscripții inerte, golate de psihologia oamenilor care au trăit atunci. Cine spune că poate gusta Homer, Dante sau Vergiliu cu aceeași poftă cu care citește un autor contemporan minte." S-au pierdut "codurile mentale" menite a ne facilita accesul la gândirea acestor autori. Crâncene afirmații, cu atât mai mult cu cât, în eseul *Blestemul lui Tiresias*, o meditație asupra binefacerilor de ordin profetic ale orbirii, aflăm că ficțiunile cu orbi ale lui Sabato, Canetti, Saramago, Borges, Carver sunt "simple plăsmuiri estetice, nule sub unghiul informației verosimile", și complet lipsite de "relevanță filozofică." Înțeleg că, dacă n-am trăit în Franța sau Rusia veacului al XIX-lea, *Madame Bovary* și *Anna Karenina* nu-mi pot provoca emoții, întrucât îmi lipsesc codurile necesare pentru a le aprecia. E adevărat că adulterul nu mai constituie astăzi un subiect la fel de scandalos ca odinioară, însă nu aici se ivește problema. Anumite opere devin clasice tocmai datorită faptului că nu pot fi reduse la contextul istoric sau social în care au apărut.

În caz contrar, canonul literar ar fi o insipidă colecție de piese de sezon. În plus, emoțiile invocate nu sunt resimțite la fel de toată lumea (pe de altă parte, Lavric ne îndeamnă, în *Coribantul și menadele*, după ce denunță cultura vizuală și imperatiile hedoniste ale lumii noastre, să privim peisajul dezolant al "literaturii de azi", incapabilă să ne garanteze un "catharsis" – aha! autorul îl gustă pe Aristotel –, și profetește apocaliptic că viziuni care să îmbrățișeze liric universul nu mai sunt posibile, deci "nu se vor mai naște scriitori mari."). Spre deosebire de contemporanii lui Tolstoi, am avantajul că mă bucur de emoția suscitată de prozele lui și în scriitorii care i-au urmat. Când Nabokov descrie superb, în *Speak, Memory*, o iarnă la Sankt Petersburg, îmi transmite o emoție tolstoiană, pentru că tocmai asta-și propune. Iar Beckett le rămâne la fel de îndatorat lui Dante și Descartes, pe cât îi este prietenului Joyce.

Când nu-și concentrează întreaga vervă în războiul cu filozofii, Lavric își îndreaptă atenția spre femei. Răzbate atunci puternic de sub penița lui (eseistul urăște tastatura, căci îi "atrofiază fibra tonusului psihic") un misoginism feroce camuflat într-un monologic exercițiu de admirație și elogiu al virilității,

dar cu miză desuetă. Paginile respective mi-au amintit de scrierile de tinerțe ale lui Eliade. Ceea ce începe foarte frumos – o judecată lucidă privitoare la felul cum ne trădează chipurile, reflecții vioaie despre cum se rafinează gustul erotic al bărbatului odată cu vârsta, surprinderea calmă a cochetăriei masculine, aprecieri estetice ale mersului feminin – se preschimbă numaidecât într-o afectare expertă și în machism furibund. Sorin Lavric detestă femeile care pozează prin reviste și apar la televizor, femeile de carieră, femeile prea preocupate de felul cum arată, femeile ce poartă pantaloni ("nimfe lesnicioase", căzute din rang). Apreciază exclusiv femeile grave, șterse, a căror virtute stă în incapacitatea de a fi teatrale ("de la natură, femeia nu e naturală"), dar al căror "timbru" poate fi deslușit numai de un *connaissanceur*. Doar acestea pot fi numite "exemplare alese" sau "vestale de rasă". Cum înfățișarea femeilor nu transmite nimic semnificativ – sexul frumos "nu poate fi și expresiv", iar "singurele poze impresionante aparțin bărbaților" –, ele rămân la statutul de "peisaj" destinat să inspire masculul liric într-o relație de tip muză-poet/bacantă-preot coribant.

Interesant ca gimnastică de gândire paradoxală, *10 eseuri* ascunde, în fiecare capitol, câte un cadou otrăvit.

NOU la POLIROM

